

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ : มุมมองของนักวิชาการ*

อดิศักดิ์ ทองบุญ

ภาควิชาสังคมศาสตร์และการเมือง

ราชบัณฑิตยสถาน

เนื้อหาของบทความนี้ผู้เขียนประมวลมาจากทรศนะเชิงวิเคราะห์ตามมุมมองของนักวิชาการด้านต่างๆ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์เชิงคุณค่าทางสังคมของผู้เขียนเอง และจะนำเสนอเป็นบทสรุปในการบรรยายทางวิชาการครั้งต่อไป.

ทรศนะแรกที่ประมวลมา ได้แก่ ทรศนะตามมุมมองของนักมานุษยวิทยาที่สรุปผลการศึกษาค้นคว้าในเรื่องมูลกำเนิดของไสยศาสตร์เปรียบเทียบกับมูลกำเนิดของศาสนาในระดับเริ่มแรก และผลการวิเคราะห์เชิงคุณค่าทางสังคมของไสยศาสตร์เปรียบเทียบกับของศาสนา.

ทรศนะที่ ๒ ได้แก่ ทรศนะตามมุมมองของนักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญาตะวันตกที่สรุปผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างไสยศาสตร์กับวิทยาศาสตร์และศาสนา และระหว่างวิทยาศาสตร์กับพระพุทธศาสนา ตามลำดับ.

ทรศนะที่ ๓ ได้แก่ ทรศนะตามมุมมองของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่สรุปผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และทรศนะตามมุมมองของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ศาสตราจารย์พิเศษสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, ศาสตราจารย์ปรีชา ช้างขวัญยืน ราชบัณฑิตประเภทปรัชญา และรองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ฌ รังษี ราชบัณฑิตประเภทปรัชญา ที่สรุปผลการวิเคราะห์คุณค่าทางสังคมในกรณีคนไทยนับถือทั้งพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ผสมกัน อันเป็นประเด็นสำคัญของบทความนี้.

คำสำคัญ : ไสยศาสตร์

ผู้เขียนได้เสนอคำบรรยายชุดนี้มาแล้ว ๕ ตอน. ตอนแรกเป็นบทนำว่าด้วยทฤษฎีทางอภิปรัชญากับโลก-

ทรศนะของไทย. ตอนที่ ๒ ว่าด้วยคนไทยกับธรรมชาติ เป็นการนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาวรรณกรรม

ของไทยสมัยต่างๆ จนได้ข้อสรุปว่าคนไทยสมัยก่อนมีความเชื่อในเรื่องกฎธรรมชาติและอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ เหมือนคนโบราณทั่วไป. ตอนที่ ๓ ว่าด้วยจันทรุปราคาและสุริยุปราคา เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อเป็นตัวอย่างสนับสนุนคำบรรยายตอนที่ ๒. ตอนที่ ๔ ว่าด้วยคนไทยกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับกฎธรรมชาติ เพื่อสนับสนุนคำบรรยายตอนที่ ๒. ตอนที่ ๕ ว่าด้วยคนไทยกับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยในรูปแบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เชิงคุณค่าทางสังคม. คำบรรยายตอนที่ ๖ คือตอนที่นี้เป็นบทความนี้.

นิยาม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕^๑ ให้คำนิยามไสยศาสตร์ ว่าหมายถึง “ตำราทาง

* บรรยายในการประชุมสำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.

๒๕๔๓

ไสยศาสตร์, วิชาทางไสย” ซึ่งมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า **ไสยเวท** และให้คำนิยาม **ไสย** ว่าหมายถึง “ลัทธิอันเนื่องด้วยเวทมนตร์คาถาซึ่งได้มาจากพราหมณ์”. อนึ่ง คำ **คิเวท** ก็ได้รับนิยามว่า “มนตร์สรรเสริญพระศิวะหรือพระอิศวร, ไสยศาสตร์” บ่งชี้ว่าคำ **ไสย** มาจากคำ **ศิวะ**.

ท่านพุทธทาส^๒ ให้ความหมายของคำ **ไสยศาสตร์** ไว้เป็น ๒ นัย. นัยที่ ๑ แปลว่า ความรู้ระดับที่ดีกว่า (ไม่รู้อันใด). นัยที่ ๒ แปลว่า ความรู้ระดับหลังหรือความรู้ของคนกำลังหลัง.

ความหมายที่ ๑ หมายถึงความรู้ที่ดีกว่าความรู้ระดับสามัญชนของบุคคลผู้ไม่ได้รับการศึกษาอบรม (อาจหมายถึงเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้) เพราะความรู้ทางไสยศาสตร์เกิดจากการศึกษาอบรมและปฏิบัติจนเกิดผลในระดับหนึ่ง, จึงเรียกความรู้ระดับนี้ว่า ภาวิตญาณ แต่ยังไม่ถึงขั้นรู้แจ้งแทงตลอดถึงสัจธรรม.

ความหมายที่ ๒ หมายถึงความรู้ครึ่งๆ กลางๆ เหมือนความรู้สึกของคนครึ่งหลังครึ่งตื่น คือไม่รู้อันใดแจ่มแจ้ง, ซึ่งต่างกับความรู้ของผู้ตื่นแล้ว ที่เรียกว่า พุทธศาสตร์ (พุทธะ แปลว่าผู้ตื่น)^๓ ได้แก่ความรู้อันเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกรวมว่า พุทธศาสนา หรือ พุทธศาสน์.

ประเภทของไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์มี ๒ ประเภท

๑. ประเภทที่ใช้รักษาโรคภัยไข้เจ็บ เช่น การเสกยาสมุนไพร คาถาคุ้มครองป้องกันอันตรายนานาประการ

เครื่องรางของขลัง หรือยันตร์ที่ทำให้คงกระพันชาตรี แก่เสียดจัญไร แก่คุณไสยที่ถูกทำ แก่กลางร้ายให้กลายเป็นดี ตลอดจนใช้เป็นอุบายวิธีให้มีโชคมีลาภ ให้เกิดสิริมงคล หรือให้ได้สิ่งปรารถนา. ไสยศาสตร์ประเภทนี้เรียกว่า **ไสยศาสตร์ขาว** เกิดจากความพยายามแสวงหาที่พึ่งจากอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติ เมื่อรู้สึกว่าจะขาดที่พึ่งไม่ปลอดภัย หรือเมื่ออันตรายมาถึง.

๒. ประเภทที่ใช้ทำลายล้างศัตรู อมิตร หรือฝ่ายตรงกันข้าม เช่น **การทำคุณทำไสย** คือทำพิธีโดยใช้เวทมนตร์คาถาเสกสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เข้าไปอยู่ในตัวของผู้นั้น เช่น เสกตะปูเข้าท้อง, **การฝังรูป** ซึ่งเป็นการทำคุณอย่างหนึ่ง โดยปั้นรูปสมมุติของอมิตรขึ้นด้วยขี้ผึ้งหรือดินเหนียวจากป่าช้า เสกคาถาอาคมแล้ว นำไปฝังไว้ที่บ้านใดเรือน ป่าช้า หรือทางสามแพร่ง, หรือ**การฝังรอย** ซึ่งเป็นการทำคุณอีกอย่างหนึ่ง โดยเอารอยตีนของอมิตรมาเสกคาถาอาคมแล้วนำไปฝังไว้ที่บ้านใด ป่าช้า หรือทางสามแพร่ง หรือการใช้ไสยเวททำลายกฎธรรมชาติให้เกิดอาเพศนานาประการ เป็นต้น. ไสยศาสตร์ประเภทนี้เรียกว่า **ไสยศาสตร์ดำ** เกิดจากความพยายามแสวงหาอุบายวิธีใช้อำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติเพื่อแก้แค้น หรือเพื่อความยิ่งใหญ่ของบุคคล.^{๔-๖,๑๗}

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ คือความเชื่อในเรื่องลึกลับและแปลก

ประหลาดที่คนธรรมดาสามัญไม่ได้ เชื่อว่าเรื่องลางสังหรณ์มีจริง เรื่องโชคดีโชคร้ายมีจริง เรื่องเครื่องรางของขลัง สิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจจริง เรื่องทรงเจ้าเข้าผี เรื่องพอมดมดมผีมีได้จริง, เรื่องเวทมนตร์คาถาอาคมมีพลังอำนาจจริง, การปลุกเสกทำได้จริง. ความเชื่อในเรื่องเหล่านี้จัดเป็นโลกทรรศน์ของไทยประเภทหนึ่ง จึงเห็นสมควรนำมาศึกษาวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ แล้วประเมินคุณค่าทางสังคมว่าเรื่องใดสมควรส่งเสริมให้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ และเรื่องใดไม่สมควรส่งเสริมให้มีอยู่ต่อไป.

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของคนไทยที่พบบ่อย

๑. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเกิด
  - การฝังรกเด็ก
  - การเอาเด็กลงเปล
  - การแก้เคล็ดเกี่ยวกับแม่ซื่อ
  - การโกนผมไฟและตัดจุก
  - การตั้งชื่อให้เป็นมงคลนาม
๒. ความเชื่อที่เกี่ยวกับการแต่งงานและชีวิตหลังแต่งงาน
  - การจัดขันหมากและเคล็ดการจัดเงินสินสอด
  - การปฏิบัติตนให้เกิดสิริมงคล
  - คติการปลูกบ้านสร้างเรือนและสิ่งแวดล้อมบ้าน
  - การตั้งศาลพระภูมิ
  - เครื่องสังเวทพระภูมิ
๓. ความเชื่อในเรื่องฤกษ์ยามลางสังหรณ์ เครื่องราง ของขลังและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๔. คติความเชื่อเรื่องขวัญ.

การวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ต่อไปนี้จะเสนอแนวการวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ตามมุมมองของนักวิชาการด้านต่างๆ

วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ตามมุมมองของนักวิชาการด้านต่างๆ

มุมมองของนักมานุษยวิทยา

๑. กำเนิดของไสยศาสตร์

นักมานุษยวิทยาหลายคนศึกษาค้นคว้าเรื่องมูลกำเนิดของไสยศาสตร์ โดยศึกษาย้อนหลังไปถึงวัฒนธรรมของมนุษย์ดั้งเดิม (primitive man) หลายเผ่าพันธุ์สรุปได้ว่า

คนเผ่าโบราณในทวีปอเมริกา, คนป่าในประเทศโมร็อกโก, พวกปิกมีในแอฟริกากลาง, พวกเผ่าบันตูในแอฟริกาใต้, คนพื้นเมืองดั้งเดิมในออสเตรเลีย, ชาวมาลาเนเซียบนเกาะฟีจีและทางตอนเหนือของออสเตรเลีย มองเห็นว่าธรรมชาติมีอำนาจลึกลับอย่างหนึ่งอาจบันดาลให้สิ่งหนึ่งกลายเป็นอีกสิ่งหนึ่งได้. อำนาจนี้สิงสถิตอยู่ในสิ่งธรรมชาติ ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น ต้นไม้ใหญ่ ป่าดงดิบ ภูเขาใหญ่ๆ แม่น้ำ มหาสมุทรและแม้ในคนบางคนที่จัดเป็นผู้วิเศษ. อำนาจนี้เรียกตามภาษาของชาวมาลาเนเซียว่า **มานา** (Mana) ซึ่งตรงกับภาษาของชาวพื้นเมืองในอเมริกาเหนือว่า **มนิตัว** (Manitou). คำ มานา คล้ายกับคำ **มโน** (ที่แปลว่าใจ) ของพวกอารยัน

อินเดีย แต่มีลักษณะคล้ายกับเจตภูตมากกว่า เพราะเคลื่อนออกจากที่ที่สิงอยู่ได้ เช่น ในพวกหมอผีก็มีอำนาจนี้ เพราะมีอำนาจนี้หมอผีจึงสามารถปลุกเสกเรียกอำนาจนี้จากธรรมชาติให้มาสิงอยู่ในวัตถุใดๆ ที่ต้องการให้ขลังและศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ แต่เนื่องจากมันเคลื่อนที่ได้ ถ้าปฏิบัติไม่ถูกต้องอำนาจนี้อาจเคลื่อนจากไปได้ วัตถุศักดิ์สิทธิ์นั้นก็เสื่อมลงทันที แม้นในตัวคนผู้วิเศษก็มีสักวันหนึ่งที่อำนาจนี้เคลื่อนจากไป ถ้าผู้วิเศษปฏิบัติตัวไม่ถูกหลักเกณฑ์หรือประพடுத்தเสื่อมเสีย. การมองเห็นอำนาจที่ชื่อว่า **มานา** นี้ทำให้เกิดลัทธิไสยศาสตร์ขึ้น เช่น ความเชื่อเรื่องทรงเจ้า เข้าผี เรื่องผีसांगเทวดา เรื่องเครื่องรางของขลัง.

ศาสตราจารย์ อี.บี. ไทเลอร์ (E.B. Tylor)^๗ ได้ศึกษาแหล่งวัฒนธรรมจากคนเผ่าโบราณหลายเผ่า พบว่าในขั้นหนึ่งของวัฒนธรรม (หมายถึงเมื่อมนุษย์เจริญขึ้น) มนุษย์มองปรากฏการณ์ต่างๆ ของธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ ลำธาร ภูเขา เมฆ ก้อนหิน ดวงดาวต่างๆ เห็นว่ามีวิญญาณเช่นเดียวกับวิญญาณในมนุษย์แต่ละคน เขาจึงถือว่าสิ่งทั้งหลายมีชีวิตเช่นเดียวกับตัวเขา และมองต่อไปว่าสิ่งและสัตว์ทั้งหลายที่สามารถเคลื่อนไหวหรือเคลื่อนที่ได้ก็เนื่องมาจากวิญญาณที่อยู่ภายในนั่นเอง. ศาสตราจารย์ ไทเลอร์สรุปว่า การมองเห็นว่าสิ่งทั้งหลายมีวิญญาณนี้ทำให้เกิดคติความเชื่ออย่างหนึ่ง เรียกว่า **วิญญาณนิยม** (animism) และนับเป็นก้าวแรกของการพัฒนาไปสู่การนับถือศาสนา.

วิญญาณนิยมนี้พัฒนาไปสู่คติความเชื่ออีกหลายอย่าง เช่น เชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ทำให้เกิดประเพณีบูชาบรรพบุรุษและคติความเชื่อเรื่องนรก-สวรรค์ขึ้น^๘.

ข้อสรุปเรื่องกำเนิดของไสยศาสตร์

(๑) นักมานุษยวิทยาพวกหนึ่งมี ดร.เอฟ.บี. เจวอนส์^๙ เป็นต้น เห็นว่า **ไสยศาสตร์เกิดหลังศาสนา**. ศาสนาที่ว่านี้หมายถึงศาสนาดั้งเดิม (primitive religion) ซึ่งยังอยู่ในรูปแบบหยาบๆ แต่คงเป็นรูปแบบที่บริสุทธิ์ เป็นศาสนาธรรมชาติ (natural religion) ยังไม่ถูกปรุงแต่งด้วยน้ำมือของมนุษย์ (man-made religion). ตอนที่ไสยศาสตร์เกิดขึ้นนั้นเป็นช่วงที่ศาสนาเสื่อมถอยจากศาสนาธรรมชาติ ทำนองเดียวกับศาสนาพหุเทวนิยม (polytheism) ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ศาสนาเอกเทวนิยม (monotheism) เสื่อมถอยลง. อย่างไรก็ตาม นักมานุษยวิทยาพวกนี้เห็นว่าไสยศาสตร์กับศาสนามีสาระสำคัญแตกต่างกันอย่างมาก และถือว่าไสยศาสตร์เกิดจากลักษณะฝ่ายลบของศาสนานั้นเอง.

(๒) นักมานุษยวิทยาอีกพวกหนึ่ง มีเซอร์เจมส์ เฟรเซอร์^{๑๐} เป็นต้น เห็นกลับกันว่า **ไสยศาสตร์เกิดก่อนศาสนา** กล่าวคือ ศาสนาวิวัฒนาการมาจากไสยศาสตร์ เมื่อมนุษย์มีพัฒนาการทางจิตสูงขึ้นไปและเห็นประจักษ์ว่าไสยศาสตร์ไม่อาจนำความสำเร็จที่ตนปรารถนามาให้ได้ เพราะไสยศาสตร์เกิดจากวิธีคิดที่ผิดจึงแสวงหาที่พึ่งใหม่. ในที่สุดมนุษย์ก็พบที่พึ่งใหม่ (คืออำนาจเหนือธรรมชาติที่ได้รับการ

เคารพนับถือเป็นเทพเจ้า) จึงเกิด ศาสนาในรูปใดรูปหนึ่งขึ้น. ไสยศาสตร์ กับศาสนาจึงแตกต่างกันมาก.

เซอร์เฟอร์เซอร์ อธิบายว่า ไสยศาสตร์เกิดจากพื้นฐานทางพุทธิ ปัญญาชั้นต่ำ คือมนุษย์สมัยนั้นใช้ หลักความคิดเชื่อมโยงจากสิ่งหนึ่งไปหาอีกสิ่งหนึ่งโดยอาศัยความเหมือนกันหรือความคล้ายกัน และความติดต่อกันหรือความสัมผัสกัน และความติดต่อกันและเทศะ (contiguity of space and time) เป็นแนวเทียบ. ปัจจุบันเรียก หลักความคิดแบบนี้ว่า กฎสหการ* (the laws of association)^๑.

หลักความคิดอย่างที่ ๑ คือ ความเหมือนกันหรือความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ กฎที่ว่า “สิ่งที่เหมือนกันก็จะผลิตผลเหมือนกัน หรือผลย่อมคล้ายคลึงกับเหตุ”. พวกพ่อมดหมอผีและผู้วิเศษ อาศัยกฎนี้สร้าง**ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์แบบเอาอย่าง**หรือ**การเลียนแบบขึ้น** เช่น เชื่อว่าถ้าปั้นรูปหญิง-ชายให้หันหน้าเข้าหากันและกอดกัน แล้วเสกคาถาอาคมจะทำให้หญิง-ชายคู่ที่หมายถึงมีความรักกัน. แต่ถ้าปั้นรูปหญิง-ชายให้หันหลังให้กันแล้วเสกคาถาอาคม จะทำให้หญิง-ชายคู่ที่หมายถึงมีความเกลียดชังกันและเลิกร้างกันไปเป็นต้น. การแห่นางแมวขอฝน ก็อาศัยกฎนี้.

หลักความคิดอย่างที่ ๒ คือ ความสัมผัสแห่งกาลและเทศะ ได้แก่ กฎที่ว่า “สิ่งซึ่งครั้งหนึ่งเคยกระทบ

ถูกต้องกัน ก็ยังจะเป็นเช่นนั้นต่อไปอีก แม้จะอยู่ห่างไกลกันและเมื่อการกระทบถูกต้องกันนั้นขาดตอนกันไปแล้ว” พวกพ่อมดหมอผีและผู้วิเศษ นำกฎนี้มาสร้างความเชื่อเรื่อง**ไสยศาสตร์แบบสืบต่อหรือแบบสัมผัส**ขึ้น เช่น เชื่อว่าถ้าให้สามภรรยาที่อยู่กินด้วยความสุขและความเจริญรุ่งเรืองมาปูที่นอนให้ป้าสาวและนอนเป็นฤกษ์ให้ก่อน ก็จะทำให้ป้าสาวคู่นั้นประสบความสำเร็จเช่นเดียวกับผู้ปูที่นอนให้.

ในบางกรณี เช่น การฝังรูปฝังรอย พ่อมดหมอผีและผู้วิเศษใช้กฎทั้งสองนี้รวมกัน เช่น ถ้าต้องการให้คนที่เป็นศัตรูเจ็บไข้หรือตาย ก็ปั้นรูปศัตรูขึ้น (แบบเอาอย่าง) เขียนชื่อหรือนำเส้นผม เศษเล็บ หรือชิ้นส่วนเครื่องใช้ประจำเช่นเสื้อผ้ามาฝังลงในรูปปั้นนั้นๆ เสกคาถาอาคมที่ขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ แล้วใช้มีดหรือเข็มแทงรูปปั้นนั้น (แบบสัมผัส).

(๓) นักมานุษยวิทยาอีกพวกหนึ่งมี เอมีล เดอร์ไฮม์^๒ เป็นต้น เห็นเป็นกลางว่า **ไสยศาสตร์และศาสนามีมูลกำเนิดเดียวกัน** คือ เกิดจากประสบการณ์ของมนุษย์ในเรื่องอำนาจลึกลับของโลก แต่เมื่อมนุษย์เจริญก้าวหน้าขึ้น ไสยศาสตร์กับศาสนาก็พลอยแตกต่างกัน และในบางกรณีขัดแย้งเป็นศัตรูกัน. อย่างไรก็ตาม ในระดับวัฒนธรรมของมนุษย์ดั้งเดิม ไสยศาสตร์กับศาสนาไม่แตกต่างกัน

และดูเหมือนจะเข้ากันได้ ดังปรากฏในพิธีกรรมหลายอย่างที่มีทั้งไสยศาสตร์และศาสนาผสมกัน.

๒. ความแตกต่างระหว่างไสยศาสตร์กับศาสนา

นักมานุษยวิทยาเห็นพ้องกันว่า ไสยศาสตร์กับศาสนา มีหลักการและวิธีการแตกต่างกันดังนี้

ก. ท่าทีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ

๑. แม้ว่าทั้งไสยศาสตร์และศาสนาต่างต้องการอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อเป็นที่พึ่งในการต่อสู้กับอุปสรรคแห่งชีวิต แต่ประสบการณ์ในเรื่องอำนาจนั้นแตกต่างกัน. ศาสนาเห็นว่าอำนาจนั้นเป็นพลังของโลก มีลักษณะเป็นเทพเจ้าที่มีตัวตน มีเจตจำนงเสรี มีไมตรีจิต. แต่ไสยศาสตร์เห็นว่าเป็นพลังไร้ตัวตน ไร้ชื่อและไร้ศีลธรรม.

๒. เมื่อเผชิญหน้ากับอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาแสดงท่าทีอ่อนน้อมถ่อมตัวและยอมรับนับถือ, แต่ไสยศาสตร์แสดงท่าทีหยิ่งยะโสและถือดี.

๓. เมื่อต้องการให้อำนาจเหนือธรรมชาติมาช่วยเหลือ ศาสนาใช้วิธีอ่อนน้อมเชิญชวน ขอร้อง โดยสวดสรรเสริญและบูชาวงสรวง, แต่ไสยศาสตร์ใช้วิธีบังคับและควบคุมด้วยพลังจิต.

ข. คุณค่าทางสังคม

๑. ศาสนามีลักษณะเป็นระเบียบแบบแผนทางสังคม ทำให้เผ่าชนหรือกลุ่มชนผูกพันกลมเกลียวกัน. แต่ไสยศาสตร์มีลักษณะเป็นเรื่องส่วนบุคคลเฉพาะราย ไม่มีลักษณะเป็น

* **กฎสหการ** คือ กฎที่ว่าด้วยความเกี่ยวโยงแห่งความคิด ซึ่งฮูม (Hume) ได้กล่าวถึงหลักแห่งความคิดที่ปรากฏร่วมกันนั้นจะต้องประกอบด้วย : ๑. มีความเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน, ๒. มีการต่อเนื่องกันในกาลเทศะ, ๓. มีความสัมพันธ์กันทางเหตุผล

ระเบียบแบบแผนของสังคม บางครั้งยังต่อต้านระเบียบแบบแผนของสังคมเสียอีก, และที่สำคัญ ถือว่าเป็นความลับเฉพาะ.

๒. ศาสนามีวัดเป็นศูนย์กลางสำหรับบริการประชาชนผู้ศรัทธาศาสนากับวัดหรือโบสถ์ (เช่นของศาสนาคริสต์) แยกจากกันไม่ได้. ส่วนไสยศาสตร์แม้จะมีผู้ศรัทธามาก แต่ไม่มีวัดหรือศูนย์กลางทางสังคมใดๆ.

อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ทางศาสนาดังกล่าวมานี้นับว่าก้าวหน้าขึ้นแล้ว ส่วนศาสนาเริ่มแรกของเผ่าชนดั้งเดิมจริงๆ นักมานุษยวิทยาต่างยอมรับว่าไม่แตกต่างไปจากไสยศาสตร์อย่างที่กล่าวข้างต้น^{๕,๖,๘,๑๓}.

มุมมองของนักวิทยาศาสตร์และนักปรัชญา

๑. ไสยศาสตร์กับศาสนาตามมุมมองของนักวิทยาศาสตร์

ในปัจจุบันในยุควิทยาศาสตร์ซึ่งอธิบายกำเนิดและปรากฏการณ์ของโลกและมนุษย์ โดยอ้างอิงข้อมูลรูปธรรมที่ได้จากการสังเกตและพิสูจน์ทดสอบด้วยประสบการณ์. ถ้าถามนักวิทยาศาสตร์ว่า ระหว่างไสยศาสตร์กับศาสนา อย่างไรขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์ เขาก็จะตอบว่า ไสยศาสตร์ขัดแย้งกับวิทยาศาสตร์โดยสิ้นเชิง แต่ศาสนาต้องมองว่าศาสนาอะไร เช่น อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์มองว่า ศาสนาในอนาคตจะเป็นศาสนาจักรวาลซึ่งข้ามพ้นเรื่องพระเจ้าที่มีตัวตน และไม่มีเรื่องความเชื่อคำสั่งสอนแบบฝังหัวและเทววิทยา ศาสนานั้นครอบคลุม

เรื่องธรรมชาติและเรื่องจิตวิญญาณ ตั้งอยู่บนฐานความรู้สึทางศาสนาที่เกิดจากประสบการณ์แห่งสรรพสิ่งทั้งเรื่องธรรมชาติและจิตวิญญาณซึ่งเป็นเอกภาพรวมอย่างมีความหมาย พระพุทธศาสนาสามารถตอบสนองสิ่งที่พรรณานี้... ถ้าจะมีศาสนาใดๆ ที่เข้ากันได้กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ศาสนานั้นก็คือพระพุทธศาสนา^{๑๔,๑๕}.

๒. พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ตามมุมมองของนักปรัชญา

ถ้าถามนักปรัชญาว่า พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์อย่างไรหลวมลึกกว่ากัน ก็จะได้คำตอบหลากหลายที่เป็นไปในฝ่ายบวก เช่น คำตอบของเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์^{๑๖} นักปรัชญาฝ่ายธรรมชาตินิยมที่ว่า พระพุทธศาสนาเป็นการผสมผสานกันเข้าระหว่างปรัชญาแบบการคาดการณ์กับปรัชญาแบบวิทยาศาสตร์ พระพุทธศาสนาสนับสนุนวิธีการทางวิทยาศาสตร์และดำเนินตามวิธีนั้นไปสู่เป้าหมายสุดท้าย ซึ่ง

อาจจะเรียกว่า วิธีการแบบเหตุผล... พระพุทธศาสนาได้ลงมือทำในที่ที่วิทยาศาสตร์ไม่อาจทำได้ เพราะว่าความจำกัดของสมรรถนะทางเครื่องมือแสวงหาความจริงของวิทยาศาสตร์. ชัยชนะสำคัญของพระพุทธศาสนา คือการชนะใจตนเอง... ไม่มีเหตุผลใดเลยที่จะตั้งข้อสมมุติฐานว่าโลกนี้มีการเริ่มต้นแนวความคิดที่ว่า "ทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องมีการเริ่มต้น" เกิดขึ้นจากความด้อยทางจินตนาการของเราเอง^{๑๗}.

มุมมองของนักศาสนา
๑. พระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์

ในหนังสือสวดมนต์ฉบับคณะสงฆ์^{๑๘} มีคาถาทหนึ่งชื่อ เขมาเขมา-สรณคณปริทีปิกา คาถา (คาถาแสดงการเข้าถึงที่พึงอันเกษมและไม่เกษม) ซึ่งพระสงฆ์ใช้เจริญพระพุทธมนต์มาจนถึงบัดนี้. คาถาบทนี้บอกถึงความแตกต่างระหว่างความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์กับพระพุทธศาสนาได้ดีมาก คือ คาถาที่ว่า

พหู เว สรณํ ยนฺติ	ปพฺพตานิ วณานิ จ
อารามรุกฺขเจตฺยานิ	มนุสฺสา ภยตฺตชฺชิตา
เนตํ โข สรณํ เขมํ	เนตํ สรณมฺมุตฺตมํ
เนตํ สรณมาคฺคมม	สพฺพทฺทุกฺขา ปมฺจุจฺติ

(แปลความว่า)

มนุษย์ทั้งหลายผู้ถูกภัยคุกคาม
 ย่อมถือเอาหลายสิ่งหลายอย่างเป็นที่พึ่ง คือ
 ภูเขาบ้าง ป่าบ้าง สวนบ้าง ต้นไม้บ้าง เจดีย์บ้าง
 ที่พึ่งเช่นนั้นไม่เกษม ที่พึ่งเช่นนั้นไม่ประเสริฐสุด
 บุคคลเข้าถึงที่พึ่งเช่นนั้นแล้ว ไม่อาจพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้

โย จ พุทฺธจ ฐมฺมจ	สงฺฆจ สรณํ คโต
จตุตฺตาริ อริยสจฺจานิ	สมฺมปฺปณฺณาย ปสฺสตี
ทฺถุขํ ทฺถุขสมฺปฺปาทำ	ทฺถุขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยญฺจกุจฺจคิกิ มคฺคํ	ทฺถุขุปสมคามินํ
เอตํ โข สรณํ เขมํ	เอตํ สรณมฺมุตฺตํ
เอตํ สรณมาคมฺม	สพฺพทฺถุขา ปมฺจุจตี

(แปลความว่า)

แต่ผู้ใดถือเอาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง เห็นอริยสัจ ๔ ประการด้วยปัญญาอันชอบ คือ ทฺถุขํ การเกิดแห่งทฺถุขํ การดับแห่งทฺถุขํ และมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางให้ถึงความดับทฺถุขํ บุคคลเข้าถึงที่พึ่งเช่นนั้นแล้ว จะพ้นจากทฺถุขํทั้งปวงได้

๒. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ พระพุทธเจ้าทรงเรียกรวมว่า ดิริจฉานวิชา (วิชาที่ขัดขวางมรรคผลนิพพาน) ดังที่ทรงแสดงไว้ใน**พรหมชาลสูตร** (ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙) ตอนว่าด้วย**มหาศีล** มีใจความว่า เพราะพระองค์ทรงเว้นขาดจากการ**เลี้ยงชีพผิดทางด้วยดิริจฉานวิชา** เช่นที่สมณพราหมณ์อื่นๆปฏิบัติกัน ประชาชนจึงกล่าวยกย่องพระองค์. การเลี้ยงชีพผิดทางที่ทรงเว้นขาดนั้นเรียกว่า มหาศีล มี ๗ ข้อ คือ

๑. ทรงเว้นขาดจากการทำนายอวยวะ ทำนายดำหนิ ทำนายโชคลาง ฯลฯ
๒. ทรงเว้นขาดจากการทำนายลักษณะแก้วมณี ทำนายลักษณะสตรี-บุรุษ ทำเสน่ห์ ฯลฯ
๓. ทรงเว้นขาดจากการดูฤกษ์ยาม เช่น ฤกษ์ยาตราทัพ
๔. ทรงเว้นขาดจากการพยากรณ์

จันทรคราส สุริยคราส ทำนายดาวนักษัตร ฯลฯ

๕. ทรงเว้นขาดจากการพยากรณ์ลักษณะลมฝน โรคภัยไข้เจ็บ ฯลฯ
๖. ทรงเว้นขาดจากการให้ฤกษ์แต่งงาน ฤกษ์หย่าร้าง การทำให้โชคดี-โชคร้าย ให้ยามตุงครรรค์ ร่ายมนตร์ ทำให้ลิ้นแข็ง คางแข็ง มือสั่น คางสั่น หูอื้อ เป็นหมอลูกแก้ว ฯลฯ
๗. ทรงเว้นขาดจากการทำพิธีบนบาน พิธีแก้บน ร่ายมนตร์ขับผี ตั้งศาลพระภูมิ รดน้ำมนตร์ ฯลฯ

ใน**มหาสมยสูตร** (ทีฆนิกาย มหาวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๐) ซึ่งเป็นพระสูตรที่กล่าวถึงการประชุมใหญ่ของเวตตาส มาร เทพ และพรหมจากหิมาฉักรวาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูป ที่ป่ามหาวัน เขตกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์ไม่อาจเห็นผู้มาเข้าเฝ้าได้ด้วยตนเอง พระพุทธองค์จึงทรงแนะนำให้พระภิกษุสงฆ์รู้จักชื่อเวตตาส มาร เทพ

และพรหม ตามลำดับหมู่คณะที่มาถึง และตรัสเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่ประชุมว่า เมื่อพวกเวตตาส มาร เทพ และพรหม มาพร้อมกันแล้ว ได้มีเสนามารบุกเข้ามาในที่ประชุมนั้น ด้วยประสงค์ร้าย พระองค์จึงรับสั่งให้ที่ประชุมรับทราบและระวังตัว ทรงเล่าว่า มหาเสนามารได้สั่งให้เสนามารนั้นมาจับพวกที่มาประชุมแล้วมัดไว้ด้วยวาระ ปล่อยให้ผู้ใดหลุดรอดไปได้แล้วเอาฝ่ามือทุบดินเร่งเร้าให้เสนามารปฏิบัติตามให้สำเร็จ แต่พระองค์ทรงแสดงพุทธานุภาพมิให้เสนามารทำอะไรแก่ผู้มาประชุมได้เลย และในที่สุดพญามารได้กล่าวสรรเสริญพระสาวกของพระองค์ว่า เป็นผู้ชนะสงครามแล้ว ล่วงพ้นความหวาดกลัวมียศ ปรากฏอยู่ในหมู่ชน บนเทิงอยู่ในหมู่เทพทั้งหลาย.

ใน**ออาฏานาฎียสูตร** (ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๑) เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยมนต์เครื่องรักษาชื่อออาฏานาฎียะ พระพุทธเจ้าตรัสเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟังขณะประทับ ณ ภูเขาชิลฉณภูฏ เขตกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธว่า ในคืนวันหนึ่งทำวมหาราชทั้ง ๔ องค์ มีท้าวเวสวัณมหาราชหรือกุเวรเป็นต้น พร้อมด้วยกองทัพยักษ์กองทัพคนธรรพ์ กองทัพกุมภภัณฑ์ และกองทัพนาคมาเฝ้าพระองค์ที่ภูเขานั้น ท้าวเวสวัณมหาราชกราบทูลในนามของทำวมหาราชทั้ง ๔ ว่า พวกยักษ์ที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธองค์ก็มีมาก พวกนี้อาจทำอันตรายแก่พระสาวกทั้งหลายผู้มาบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าก็ได้ จึงทูลขอให้พระองค์ทรงจำ

มนต์เครื่องรักษาชื่อ “อาฏานาฏิยะ” เพื่อตรัสบอกแก่พระสาวกทั้งหลายจะได้ปลอดภัยจากการเบียดเบียนของพวกยักษ์เหล่านั้น แล้วสาธยายมนต์นั้นถวาย จบแล้วทูลลาจากไป. วันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง แล้วทรงอนุญาตให้สาธยายมนต์นั้นป้องกันอันตรายได้. มนต์เครื่องรักษาชื่ออาฏานาฏิยะนี้มี ๔ ตอน คือตอนที่ ๑ ว่าด้วยคำนมัสการ และคำสรรเสริญพระคุณของพระพุทธเจ้า ๗ พระองค์มีพระวิปัสสิพุทธเจ้าเป็นต้น. ตอนที่ ๒ ว่าด้วยคำพรรณนาสรรเสริญท้าวมหาราชทั้ง ๔ ซึ่งประจำอยู่ใน ๔ ทิศ, ตอนที่ ๓ ว่าด้วยคำพรรณนาอูตตรกुरुทวีป ซึ่งอยู่ในเขตอารักขาของท้าวเวสวัณมหาราชหรือท้าวกุเวร, และตอนที่ ๔ ว่าด้วยคำนมัสการพระพุทธเจ้าของเรา^๔.

มนต์ชื่ออาฏานาฏิยะนี้ ได้ใช้สวดในพิธีมงคลต่างๆ เรียกว่าสวดภาณยักษ์บ้าง สวดอาฏานาฏบ้าง โดยเฉพาะในพิธีตรุษของหลวงสมัยก่อนมีการยิงปืนในการสวดอาฏานาฏด้วย เรียกว่า ยิงปืนอาฏานา.

๓. การที่คนไทยนับถือทั้งพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ผสมกันจะมีผลต่อสังคมไทยอย่างไรบ้าง

มุมมองของพระธรรมปิฎก

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)^๕ ตอบปัญหาในทำนองนี้ไว้ว่า ถ้าคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก คือ ยึดหลักการของพระพุทธศาสนาที่เน้นเรื่องไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ถือเรื่องเครื่องรางของขลังของศักดิ์สิทธิ์

ตลอดจนเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์เป็นเพียงสิ่งฟุ้งเฟื่อง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติธรรม อย่างที่พระเถระในสมัยก่อนปฏิบัติกัน ก็ไม่มีผลเสียหาย, แต่ถ้าถือกลับกัน จะส่งผลร้ายแรงถึงขั้นทำลายทั้งพระศาสนา บุคคลผู้ปฏิบัติ เช่นนั้นเอง และสังคมโดยรวม ดังที่ท่านให้ข้อสังเกตไว้ว่า

ถ้าคนไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ไสยศาสตร์เป็นเพียงสิ่งฟุ้งเฟื่องมา สังคมจะมีพฤติกรรมดังนี้

๑. ความนับถือหลักการของพระพุทธศาสนา และการสอนธรรมจะปรากฏเด่นเป็นพื้น ส่วนของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทปไสย จะมีเพียงฟุ้งเฟื่องหรือแอบอยู่และใช้เพียงเป็นเครื่องปิดช่องความหวั่นใจ ทำนองคติเอาฤทธิ์ไว้ปราบฤทธิ์.

๒. การให้หรือการปฏิบัติเกี่ยวกับของขลังเป็นต้นนั้น จะเน้นที่การกำกับข้อปฏิบัติทางศีลธรรม หรือใช้เป็นสื่อสู่การสอนธรรม.

๓. ของขลัง เป็นของให้เปล่า ไม่มีราคา เพราะเป็นสื่อคุณค่าทางนามธรรม.

๔. เป็นของให้ยาก และหายาก ไม่แก่เลื่อนกลางและผนวกอยู่กับคุณค่าทางจิตใจ เช่นโยงไปถึงบรรพบุรุษบุรพการี.

ถ้าพฤติกรรมเป็นไปในทางตรงข้ามจากนี้ ก็แสดงว่าคนไทยนับถือไสยศาสตร์เป็นหลัก พระพุทธศาสนาเป็นเพียงสิ่งประกอบเลื่อนกลางอยู่ คือ

๑. การเชื่อถือปฏิบัติทางไสยศาสตร์และการหวังพึ่งอำนาจลี้ลับ

ปรากฏเด่นเป็นพื้นในสังคม ชาวพุทธไม่รู้หลักการของพระพุทธศาสนา การสอนธรรมเพียงแอบๆ อยู่.

๒. ของขลังสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องของการสนองกิเลสในการหาผลประโยชน์ ความกลัวภัย และการแก่งแย่งดิ้นรนต่อสู้กันของมนุษย์ปุถุชน ไม่เป็นสื่อถึงคนขึ้นสู่คุณธรรมความดีงามและการพัฒนาชีวิตของตน ไม่มีการกำกับศีลธรรม.

๓. เป็นของมีราคา หรือมุ่งที่เงินทอง ของตอบแทน แม้กระทั่งเป็นการซื้อขาย.

๔. เป็นของหาง่ายมีเกลื่อนกลาดจนอาจกลายเป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่ซื้อได้ด้วยเงิน ด้อยคุณค่าทางจิตใจ.

ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ประเมินค่าของสังคมไทยต่อไปว่า จำจะต้องยอมรับความจริงว่า ความเชื่อถือเกี่ยวกับอำนาจลี้ลับ และหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทปไสยเหล่านี้จะมีอยู่ต่อไป เพียงแต่ให้เป็นสิ่งแฝงแอบอยู่ หรือเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด โดยให้พระพุทธศาสนาเป็นหลักอยู่ ก็ควรพอใจ. ข้อนี้มีเหตุผลสำคัญคือ

๑. เป็นวิสัยของปุถุชน เมื่อมีชีวิตอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมและความ เป็นไปที่ตนเองไม่รู้ทั่วถึงและบังคับไม่ได้ มีความเข้มแข็งและปัญญาไม่พอ ยังมีความหวาดหวั่นต่อสิ่งที่ไม่รู้และไม่อาจคาดหมาย จึงมีความโน้มเอียงที่จะหวังพึ่งอำนาจเร้นลับภายนอกจะพ้นไปได้มากหรือน้อย ก็อยู่ที่ฝ่ายธรรมจะทำหน้าที่ได้เพียงใด.

๒. ความเชื่อผีศาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และลัทธิพราหมณ์มีอยู่ก่อนพระพุทธ-

ศาสนาเข้ามา และอยู่ในสังคมไทยคู่เคียงมากับพระพุทธศาสนาจนถึงปัจจุบัน เป็นความจริงตามสภาพประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม.

๓. หลักการของพระพุทธศาสนา ไม่มีการบังคับศรัทธา ไม่ใช่กำลังหรือวิธีบีบบังคับ โดยถือตามหลักธรรม-ชาติของมนุษย์ว่า ปัญญาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวใส่ให้กันไม่ได้ จึงต้องยอมรับเขาตามที่เขาเป็นอยู่ แล้วเข้าไปช่วยเหลือแนะนำสั่งสอนด้วยเมตตากรุณาให้เขาพัฒนาขึ้นมา^๙.

มุมมองของศาสตราจารย์ปริชา ช่างขวัญยืน

ศาสตราจารย์ปริชา ช่างขวัญยืน* ราชบัณฑิต ประเภทปรัชญา สาขาวิชาอักษวิทยา สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน ให้ทรรศนะเกี่ยวกับสาเหตุที่พุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ไว้สรุปประเด็นได้ดังนี้

สาเหตุที่พุทธศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

๑. คนไทยสมัยก่อนมีความเชื่อในเรื่องผีสิง โชคลาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบเดียวกับคนในสังคมปฐมภูมิหรือสังคมดั้งเดิมทั่วไป เช่น เชื่อในเรื่องการทรงเจ้าเข้าผี การปลุกเสกวัตถุธิงของให้มีอำนาจทางไสยศาสตร์ การทำคุณทำไสย.

๒. เมื่อศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นศาสนาประเภทเทวนิยมแพร่เข้ามา คนไทยที่นับถือศาสนานี้ได้นำคติความเชื่อเรื่องเทพเจ้าหรือที่ชาวบ้าน

ทั่วไปเรียกว่าเทวดามาแทนความเชื่อเรื่องผีสิง หรือในบางกรณีนำมาผสมผสานจนเกิดเป็นคติความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดาขึ้น, เชื่อทั้งผีชั้นต่ำและเทวดาซึ่งถือว่าเป็นผีชั้นสูง และนำเอาทสวดหรือมนต์ระในพระเวทและโองการต่างๆ ที่ใช้ในพิธีกรรมทั้งหลายมาใช้แทนคาถาอาคมของเดิมก็มี นำมาผสมผสานกันก็มี จึงเกิดเวทมนต์คาถาขึ้นสำหรับใช้ในพิธีปลุกเสกเครื่องรางของขลังต่างๆ คติความเชื่อทางไสยศาสตร์เกิดจากการผสมผสาน เช่น ความเชื่อเรื่องปลัดขิก ความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิ.

เรื่องปลัดขิก เกิดจากความเชื่อเรื่องเพศของเดิม ผสมกับความเชื่อเรื่องศิวลึงค์ของพราหมณ์. ศิวลึงค์คือรูปเคารพแทนพระมหาเทพศิวะ ซึ่งเป็นมหาเทพสูงสุดของลัทธิไศวะ.

ความเชื่อเรื่องศาลพระภูมิ เกิดจากความเชื่อเรื่องผีบ้านผีเรือนของเดิม ผสมกับความเชื่อเรื่องเทพประจำภาคพื้นดิน (ภุมมเทวดา) ของพราหมณ์.

๓. เมื่อพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประเภทเทวนิยมแพร่เข้ามา คนไทยส่วนใหญ่หันมานับถือพระพุทธศาสนาแทนศาสนาพราหมณ์ โดยเคารพบูชาพระรัตนตรัย คือพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์เป็นที่พึ่ง แทนการเคารพบูชาเทพเจ้าและเชื่อกฎแห่งกรรมแทนความเชื่อเรื่องพรหมลิขิต หรือเทพบันดาล. แต่เนื่องจากเคยเคารพบูชาเทพเจ้ามานานและยังติดในเรื่องพิธีกรรมของ

พราหมณ์อยู่จึงนำทสวดสรรเสริญพุทธคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ที่เรียกว่า พุทรมนต์ มาใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ที่เคยปฏิบัติกันมา แทนเวทมนต์คาถา ที่เป็นเทพมนตร์ เช่น การเจริญพระพุทธมนต์ในงานขึ้นบ้านใหม่ ตลอดจนงานมงคลอื่นๆ การสวดภาณยักษ์ที่เชื่อว่าสามารถขับไล่ผีเลวได้ การสวดพุทธาภิเษก การเสกวัตถุมงคลต่างๆ รวมทั้งการทำน้มนต์ การพรมน้มนต์.

ผลดีผลเสียที่เกิดจากพุทธศาสนาไปเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์

๑. มองในด้านผลเสียก่อน ถ้าถือไสยศาสตร์มากเกินไป ก็เกิดผลเสียคือมีการสะสมวัตถุอย่างมงาย จนตกเป็นเหยื่อของคนผู้โฆษณา, ของนักฉวยโอกาส อันเป็นเหตุให้เกิดการทำบุญเพื่อหวังผลประโยชน์ด้านวัตถุ ซึ่งเป็นเพียงเปลือก มิใช่เพื่อพัฒนาจิตใจอันเป็นแก่นแท้ของการทำบุญตามหลักการของพระพุทธศาสนา เช่นการสร้างพระในสมัยก่อน ท่านสร้างเพื่อสอนให้คนทำความดี ตัวท่านผู้สร้างเองก็เป็นคนดี คนที่นับถือท่านจึงนับถือความดีของท่านและสิ่งที่ท่านให้ ท่านมิได้สร้างพระเพื่อหาทุนแต่สร้างด้วยเมตตาจิตเพื่อแจกให้แก่คนที่ท่านเห็นว่าควรให้ คนที่ได้รับแจกไม่ต้องเช่าไม่ต้องซื้อ จึงรับไปด้วยความรู้สึกถึงคุณค่าทางธรรม จึงนับถือสิ่งที่ท่านให้ว่าเป็นเครื่องหมายของความดี อย่างน้อยก็เป็นเครื่องเตือนใจว่าหลวงพ่อกำลังทำอะไร หลวงพ่อปฏิบัติอย่างนี้ นี่เป็นสิ่งที่ดี หลวงพ่อจึงให้ และทำให้เกิดการปฏิบัติ

*ปริชา ช่างขวัญยืน ให้สัมภาษณ์แก่พระประเสริฐ ชุตินฺธโร ตามเอกสารเลขที่ ๒๐๓

ตามคำสอนของท่าน.

สมัยนี้คนส่วนหนึ่งไปยึดติดกับความศักดิ์สิทธิ์ของวัตถุ ยึดติดตัวตนมากกว่า ถ้ามีของอย่างนี้แล้วตนเองจะไม่ใช่เป็นอะไร มีของอย่างนี้แล้ว จะรวยหรือมีของอย่างนี้แล้วผู้หญิงจะรักเหล่านี้เกิดจากผู้สร้างโฆษณาสรรพคุณให้เชื่ออย่างนั้น โดยไม่ได้สอนให้ปฏิบัติธรรมควบคู่ไปด้วยอย่างที่เป็นที่โบราณจารย์เคยปฏิบัติมา จึงก่อให้เกิดความยึดติดวัตถุจนหลงมกมาย และเมื่อคนมีความต้องการมากขึ้น หลวงพ่อผู้สร้างพระก็ไม่มีเวลาปฏิบัติกิจของสงฆ์ ไม่มีเวลาสอนธรรมแก่ชาวบ้าน เพราะมัวหลงในลาภสักการะที่เกิดขึ้น อันเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระพุทธศาสนา และสังคมโดยส่วนรวมด้วย.

๒. มองในด้านผลดี ช่วยให้ผู้มีพระจิตตัว รู้สึกว่าตัวเองเป็นพุทธศาสนิกชนผู้นับถือพระพุทธรูปอันเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า.

สรุปว่า สังคมไทยสมัยปัจจุบันยังมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ปะปนอยู่ในพุทธศาสนาบ้าง โดยเฉพาะการสร้างพระ เครื่องราง ของขลัง ของหลวงพ่อบ้างหลาย ถ้าทำเพื่อการกุศลหรือหาเงินสร้างถาวรวัตถุของวัด หรือเพื่อสาธารณประโยชน์ ก็ไม่มีผลเสียมากนัก ขออย่ามอมเมาให้คนเขาหลง เพราะเมื่อเขาหลงแล้ว เขาจะเสียเงินเพราะยึดติดสิ่งเหล่านี้จนหมดตัว ควรสอนธรรมที่เป็นแก่นของพระศาสนาควบคู่ไปด้วย และควรแข่งขัน

พัฒนาการอธิบายธรรมให้เข้ากับยุคสมัยมากกว่าแข่งกันสร้างวัตถุ. การสร้างวัตถุเพื่อวัตถุ เช่น กุฏิใหญ่ๆ หูหระ มีอุปกรณ์ใช้สอยพร้อมสรรพ ทำให้พระสงฆ์ได้รับความสะดวกสบายก็จริง แต่ทำให้ชีวิตที่เรียบง่ายแบบสมณะลดน้อยลง ควรเปลี่ยนทัศนคติเรื่องการพัฒนาวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่างแบบเดิมที่ถือเอาวัตถุใหญ่ วัดโต วัดมีดีกมาก มีเมรุใหญ่ มีอะไรหลายๆ เป็นเกณฑ์พิจารณาได้แล้ว เกณฑ์ที่ควรใช้แทน คือ พิจารณาจากการพัฒนาทางการศึกษา การปฏิบัติธรรมเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เพราะเมื่อวัดให้การศึกษาระบบปฏิบัติธรรมที่ถูกต้อง ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่มกมายไร้ประโยชน์ก็จะหมดไปเอง^{๒๐*}.

ตามมุมมองของ รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รัชสี

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รัชสี* ราชบัณฑิต ประเภทปรัชญา สาขาวิชาญาณวิทยา สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ไว้ สรุปประเด็นได้ดังนี้

๑. พระพุทธศาสนาตั้งเดิม ไม่มีเรื่องไสยศาสตร์เข้าไปปะปน (เช่น ที่ตรัสไว้ในเรื่อง มหาศีล ใน พรหมชาลสูตรแห่งที่ฌนิกาย สิลขันธวรรค ในเรื่องความเชื่อ ในเกสปุตตสูตร หรือ กาลามสูตร แห่งอังคุตตรนิกาย ติกนิบาต และในเรื่องราตรีเดียวดี ใน

ภทเทกรัตตสูตรแห่งมัชฌิมนิกาย อุปปริปัญญาสก์) แต่ที่มีเรื่องทางไสยศาสตร์เข้ามาปะปนอยู่ดังที่ปรากฏในปัจจุบันนั้นเกิดขึ้นในชั้นหลัง.

๒. สาเหตุที่พุทธศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ เพราะคนที่เคยนับถือศาสนาพราหมณ์มาก่อน เมื่อมานับถือพระพุทธศาสนาก็นำเอาพิธีกรรมแบบพราหมณ์เข้ามาผสมกับพิธีกรรมแบบพุทธ เช่น การปลุกเสกพระหรือวัตถุมงคลต่างๆ.

๓. การผสมกันระหว่างพุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์ ต้องอธิบายแยกแยะให้ชัดเจนว่า ตรงไหนเป็นพุทธศาสตร์ ตรงไหนเป็นไสยศาสตร์ เพื่อมิให้หลงยึดถือว่าเป็นพุทธศาสตร์ทั้งหมด.

๔. เดิมการสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่เรื่องทางไสยศาสตร์ คือ มิใช่เพื่อความขลังความศักดิ์สิทธิ์ แต่สร้างเพื่อเป็นอนุเทสิกเจดีย์ คือเป็นรูปเคารพบูชาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การเคารพบูชาสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ใช่การบูชาสักการะในฐานะเป็นเทพเจ้าที่เขาถือว่าสามารถบันดาลสิ่งที่ต้องการให้ได้ เขาจึงเคารพบูชาเพื่ออ้อนวอนขอพรตามที่เขาประสงค์. ชาวพุทธเคารพบูชาสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในฐานะเป็นบรมครู เป็นบูรพาจารย์ หรือเป็นพระศาสดาผู้ประทานคำสั่งสอน คือพระพุทธศาสนาให้ แต่เนื่องจากคนที่ไม่บูชาสักการะพระพุทธรูปซึ่งเป็นอนุเทสิกเจดีย์ ยังมีความรู้สึกนึกคิดผสมกันระหว่างความเชื่อทางไสยศาสตร์ กับ

*สุนทร ณ รัชสี ให้สัมภาษณ์แก่พระประเสริฐ ชุตินทรโร ตามเอกสารเลขที่ ๒๐๖

พุทธศาสตร์อยู่ จึงนิยมสร้างพระเครื่องรางขึ้นสำหรับคุ้มครองป้องกันตัว.

๕. ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องราง อาจมีได้จริง แต่ไม่ใช่เกิดจากพระเครื่องรางที่ทำด้วยวัตถุมงคลต่างๆ มิใช่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาดลบันดาลให้โดยตรง. ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ (๑) จากเทพที่คุ้มครองรักษาพระพุทธรูปที่ได้รับบริการเชื่อเชิญให้มาสถิตในพระพุทธรูปนั้นๆ (๒) จากพลังจิตของเกจิอาจารย์ที่ทำการปลุกเสก (๓) จากแรงอธิษฐานของผู้บูชาสักการะ ที่มีจิตศรัทธามั่นคงในพระพุทธรูป.

สรุปว่า การที่พุทธศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องกับไสยศาสตร์ อาจก่อให้เกิดความเสียหาย ถ้าแยกไม่ออกว่าตรงไหนเป็นพุทธ ตรงไหนเป็นไสย เพราะทำให้หลงงมงายติดอยู่แค่วัตถุมงคลสักการะ ซึ่งเป็นเพียงเปลือกกระพี้ของพระศาสนา แต่ถ้าแยกแยะได้ จะเกิดประโยชน์ไม่ติดแค่เปลือกกระพี้ จะเข้าถึงแก่นของพระศาสนาได้โดยใช้พระเครื่องรางเป็นบันได เชื่อมต่อไปสู่การปฏิบัติธรรมขั้นสูงยิ่งๆ ขึ้นไป^{๒๐}.

บทสรุป

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า คนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธรูปศานา นิกายเถรวาทมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ในขณะเดียวกันก็ยอมรับกันว่า คนไทยมีความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์มาแต่โบราณกาลก่อนที่พระพุทธรูปศานาแพร่

เข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมินี้เสียอีก^{๒๑} และยังคงเชื่ออยู่จนถึงปัจจุบัน. ฉะนั้นถ้ามองภาพรวมของสังคมไทยในปัจจุบันจะพบว่าคนไทยนับถือทั้งพุทธศาสตร์และไสยศาสตร์ควบคู่กัน จนบางคนแยกไม่ออกบอกไม่ถูกว่าส่วนไหนเป็นพุทธศาสตร์ ส่วนไหนเป็นไสยศาสตร์ เช่น ความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปบูชาพระพุทธรูปเครื่องราง ตลอดจนพิธีกรรมต่างๆ. การแยกไม่ออก บ่งบอกถึงประสบการณ์ ๒ ประการ คือ (๑) ประสบการณ์ทางไสยศาสตร์ และ (๒) ประสบการณ์ทางศาสนาของคนไทยว่ามีลึกซึ้งเพียงใดแค่ไหน กล่าวคือ ถ้ามองภาพรวมของสังคมไทยในปัจจุบันจะเห็นว่า

๑. คนไทยรู้สึกซาบซึ้งถึงคุณค่าของไสยศาสตร์ว่า มีความจำเป็นต่อชีวิตจริง ๆ.

๒. คนไทยยังไม่เข้าถึงคุณค่าอันแท้จริงของพระพุทธรูปศานา จึงเห็นว่าต้องมีไสยศาสตร์มาช่วยด้วย.

ข้อวิเคราะห์ข้างต้น เป็นข้อเตือนใจให้นักวิชาการด้านพระพุทธรูปศานารู้ตระหนักถึงโทษและภัยของความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ที่ปะปนอยู่ในพระพุทธรูปศานาและขอให้ช่วยกันศึกษาแก้ไขข้อบกพร่องในการเผยแพร่พระพุทธรูปศานาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น. ในขณะเดียวกัน ก็ควรศึกษาวิเคราะห์แยกแยะให้ได้ว่า ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์อย่างไหนควรให้คงไว้ได้ อย่างไหนควรขจัดออกไปให้หมดสิ้น เพื่อความบริสุทธิ์ผุดผ่องของพระพุทธรูปศานาต่อไป.

เอกสารอ้างอิง

๑. ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กทม.: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์; ๒๕๓๑. หน้า ๗๘๗, ๘๖๐ (๑ก); หน้า ๘๖๕ (๑ข).
๒. พุทธศาสนิกชน. ความผิดพลาดอย่างร้ายแรงคือความที่เรขาดพระเจ้า. ปัญหาของโลกเกิดขึ้นเพราะขาดพระเจ้า. คำบรรยายทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย, ๒๖ มกราคม ๒๕๒๖. อ้างถึงโดย อติศักดิ์ทองบุญ. ใน: คู่มืออภิปรัชญา. กทม.: ราชบัณฑิตยสถาน; ๒๕๔๐. หน้า ๒๘๗-๕.
๓. อติศักดิ์ ทองบุญ. คู่มืออภิปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กทม.: ราชบัณฑิตยสถาน; ๒๕๔๐.
๔. กิริติ บุญเจือ, สวัสดิ์ ธรรมกริกข์, วิจิตร เกิดวิเศษ, มรรยาท กิจสุวรรณ. วัฒนาการศาสนาตามหลักสูตรวิชา ๑๑๕-๒๖๑ เล่ม ๕. กทม.: ภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; ๒๕๒๕. หน้า ๒๗-๓๕, ๒๐๒-๕.
๕. Galloway G. The philosophy of religion. Edinburgh: T. & T. Clark; 1956. p. 98-109.
๖. James EO. Comparative religion. London: University paperbacks; 1961. p. 35-43, 57-77.
๗. Tylor EB. อ้างถึงในเอกสารเลขที่ 4, 6, 8
๘. Edwards DM. The philosophy of religion. Calcutta: Progressive Publishers; 1963. p. 47-54.
๙. Jevons FB. อ้างถึงในเอกสารเลขที่ 6, 8
๑๐. Frazer J, Sir. อ้างถึงในเอกสารเลขที่ 5, 6, 8
๑๑. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒) ๒๕๔๐ หน้า ๕.
๑๒. Durkheim E. อ้างถึงในเอกสารเลขที่ 8
๑๓. เสฐียรโกเศศ. ศาสนาเปรียบเทียบ. กทม.: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๑, หน้า ๓๔-๔๐.
๑๔. พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต). พระพุทธเจ้าในสายตานักปราชญ์โลก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; ๒๕๔๓, หน้า ๔๘, ๕๐.
๑๕. พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตโต).

- วิทยาศาสตร์ในทศวรรษของพระพุทธ-
ศาสนา. กทม.: มุกดาสักการะเนื่องใน
งานสมโภชหิรัณยบัฏของพระอุบาลี
คุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ),
๒๕๕๐. หน้า ๑๐-๓.
๑๖. Russell B. อ้างถึงในเอกสารเลขที่ 14
๑๗. สวดมนต์ฉบับคณะสงฆ์. พระนคร: ศึกษา
นิเวศพระเชตุพนจัดพิมพ์, ๒๕๕๕, หน้า
๑๒๗.
๑๘. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลง-
กรณราชวิทยาลัย เล่ม ๕,๑๐,๑๑. กทม.:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๓๕. หน้า ๑๑-๑๓/๘-๑๐, ๓๓๑-
๓๔๓/๒๕๕-๒๗๒ และ ๒๗๕-๒๕๕/
๑๑๕-๒๕๖ ตามลำดับ.
๑๙. พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). สถาน-
การณ์พระพุทธศาสนา กระแสไสยศาสตร์.
ปรชุกถธรรม ในโอกาสที่มหาจุฬาลง-
กรณราชวิทยาลัยเป็นเจ้าภาพจัดพิธีแสดง
มุทิตาจิตแด่อาจารย์ภุชฌา กุศลาลัย ใน
การที่ได้รับรางวัลศรีบูรพา ประจำปีพุทธ-
ศักราช ๒๕๓๕ และอาจารย์จันทอง
ทองประเสริฐ ในการที่ได้ดำรงตำแหน่ง
เลขธิการราชบัณฑิตยสถาน ณ พระ
อุโบสถวัดมหาธาตุ วันที่ ๒๖ สิงหาคม
พ.ศ. ๒๕๓๕. กทม.: มูลนิธิพุทธธรรม
จัดพิมพ์, ๒๕๓๕ หน้า ๓๖-๕๒.
๒๐. ปรับปรุงจากคำสัมภาษณ์ของศ.ปรีชา
ข้างขวัญยืน และ รศ. ดร.สุนทร ณ รังษี
ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “วิเคราะห์เรื่อง
ไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ ตามทศวรรษ
ของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)” ของ
พระประเสริฐ ชูดิษฐ์โร ตามหลักสูตร
ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขา
ปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒,
หน้า ๑๔๘-๑๕๐ (๒๐ก), หน้า ๑๖๕-
๑๖๗ (๒๐ข).
๒๑. กรมศิลปากร. ศาสนวงศ์หรือประวัติ
ศาสนา. กทม.: หนังสืออนุสรณ์งานพระ-
ราชทานเพลิงศพพระราชธรรมสุนทร (น้อง
ถาวโร) อดีตเจ้าอาวาสวัดพิชัยญาติการาม
รองเจ้าคณะภาค ๑๖; ๒๕๕๐, หน้า ๕๕-
๖๑.

Abstract **Belief in Magic Arts from the Standpoint of Academics in Different Fields** **Adisak Thongboon**

Associate Member, the Academy of Moral and Political Sciences, the Royal Institute, Thailand

This article is improvised from an academic lecture presented at a meeting of fellows and associates of the Academy of Moral and Political Sciences, the Royal Institute, on November 18, 2000. The lecture was the sixth in a series of lectures called “The Thai world-view according to a metaphysical point of view”.

Five parts of this set of lectures have already been presented, the first part being an introduction dealing with “Metaphysical theories and the Thai world-view”, the second part dealing with “The Thai people and Nature”, being a presentation of data from the Thai literature of different periods. It concludes that the early Thai people believed in the laws of nature and supernatural powers in a way that differed from ancient people in general. The third part of the set of lectures dealt with “The Thai people and lunar and solar eclipses”; it presented data on the connection with supernatural powers supportive of the second part, while the fourth part of the lecture series dealt with “The Thai people and the value of nature preservation”. This presentation of data on natural laws supports the second part. The fifth part of the lecture dealt with “Thai people and their belief in magic arts”; it presented data dealing with the Thai people’s belief in various forms of magic arts connected with their life from birth to death in order to analyze the social values discussed in the sixth part of the lecture which is the part on which this article is based.

The essence of the material contained in this article has been collected from various analytical views according to the standpoint of academics in different fields, which are then analyzed by the author, and presented as a summary in the next lecture.

The first view concerns the anthropological point of view on this subject; it researches the basic origin of magic or “black” arts in comparison with that of religion at the primitive level, and provides a social value analysis of magic arts in comparison with religion.

The second view is concerned with the points of view of scientists and Western philosophers; it compares magic arts, science and religion, and science and Buddhism.

The third view discusses Buddhist academics’ point of view concerning belief in magic arts as reflected in Buddhist scriptures and the points of view held by the Ven. Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto, Special Professor in Buddhism), Professor Preecha Changkhvanyuen (Fellow in Philosophy) and Associate Professor (Dr.) Sunthorn Na Rangsi (Fellow in Philosophy). The conclusions show that beliefs of the Thai people combine elements of both Buddhism and magic arts.

Key words : magic arts, black arts